رواق شهیدان

روحانی شهید
ابوالفضل خراسانی

• تولد و تحصیل

روحانی شهید ابوالفضل خراسانی سال ۱۳۴۸شمسی در روستای «خورزان» از توابع شهرستان دامغان دیده به جهان گشود. خانواده مذهبی وی، او را با تعالیم اسلام و قرآن آشنا و تربیت نمود. دوره ابتدایی را در همان روستا و دوره راهنمایی را در روستای مجاور خواند و پس از آن، آهنگ حوزه علمیه نمود.

ابوالفضل در سال ۱۳۶۲شمسی وارد حوزه علمیه دامغان و حجره‌نشین مدرسه حاج فتحعلی‌بیک شد.

در آن مدرسه دروس مقدماتی را از آقایان حاج سیدمسیح شاهچراغی، حاج شیخ‌محمد ترابی، مرحوم قادری و حاج شیخ‌یدالله خراسانی فرا گرفت.

سال ۶۴شمسی به شهر قم رفت و در مدرسه رضویه و امام علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام ادامه تحصیل داد.

• اخلاق و منش

او شور و شوق فراوانی در زندگی طلبگی داشت. اخلاق نیکویش دیگران را به خوبی‌ها تشویق می‌کرد.

اهل مزاح و شوخ‌طبع بود؛ به‌طوری که مجلس را سرشار از سرور می‌کرد.

اهل راز و نیاز بود و با خدای خود خلوت می‌کرد.

• حضور در جبهه‌ها

سال ۱۳۶۴شمسی و همان ایامی که در قم درس می‌خواند، پایش به مناطق جنگی باز شد و چندین بار به آن مناطق اعزام شد. شیخ مجاهد چندین‌ماه در مناطق عملیاتی جاده خندق، خرمشهر، مریوان و شلمچه حضور داشت و به کارهای تبلیغی و رزمی مشغول بود. آخرین مرتبه که به جبهه رفت، در تیپ ۱۲قائم عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و در گردان روح‌الله و گروهان شهید بهشتی به‌عنوان آر.پی.جی‌زن بود. در عملیات کربلای ۴ شرکت داشت و پر از لو رفتن عملیات و عقب‌نشینی، حزن شگفتی بر او مستولی شد. نوشته‌اند که پس از آن عملیات، حالات او تغییر کرد و منتظر شهادت بود.

حسینیه انصارالحسین علیه‌السلام در آن ایام شاهد مناجات و گریه‌های این شهید بود.

• شهادت بارقه الهی

عاقبت این طلبه جوان سال ۶۵شمسی در عملیات کربلای ۵، به آرزوی خود رسید و با اصابت ترکش، خون پاکش بر زمین نورانی شلمچه جاری شد که در حقیقت در رگ‌های مجاهدین انقلاب اسلامی جاری شد تا این انقلاب با ارزش را به انقلاب عظمای حضرت حجت عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف متصل نمایند. پیکر مطهر این شهید در زادگاهش روستای خورزان دامغان به خاک سپرده شد.

مراسم نکوداشت هفتادمین سال تألیف کتاب گران‌سنگ «منتخب‌الأثر فی‌الامام الثانی عشر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف» تألیف آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی رحمه‌الله به‌همراه رونمایی از کتاب «ارج‌نامه منتخب‌الأثر» با پیام تصویری حضرت آیت‌الله سبحانی و سخنرانی آیت‌الله استادی عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۰خرداد در سالن همایش‌های خواجه نصیرالدین طوسی ساختمان سابق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری رسا، حضرت آیت‌الله سبحانی در این مراسم در پیامی تصویری، گفتند: مسئله امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف یک مسئله جهانی است و تنها مربوط به اسلام نیست؛ بلکه تمام مذاهب الهی و ادیان الهی در آن شریک هستند.

این مرجع تقلید افزودند: قرآن مجید می‌فرماید: «ولقد کتبنا في‌الزبور من بعدالذکر أن الأرض یرثها عبادي الصالحون»؛ مسئله را هم در تورات و هم در زبور نوشتیم که روزگاری فرا می‌رسد، صالحان زمین را مالک می‌شوند؛ اتفاقاً همین کلمه الآن هم در زبور است که زمین از آن صالحان خواهد بود.

معظم‌له با اشاره به تحریف کتاب‌های گذشتگان، ابراز کردند: با وجود تحریف کتب گذشته؛ اما این نص هنوز در زبور موجود است؛ ما هم در زیارات می‌خوانیم «السلام علی‌المهدی الذی وعدالله عزوجل به الامم»؛ تمام امم موحد را خداوند منان به آن وعده داده است و لذا مسئله حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف یک مسئله جهانی است و تمام ادیان در آن شریک هستند.

حضرت آیت‌الله سبحانی، با اشاره به کتب علمای شیعه درباره غیبت امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، اظهار کردند: کتاب «منتخب‌الأثر فی‌الامام الثانی عشر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف» حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی رحمه‌الله در قرن چهاردهم مثل یک ستاره درخشان می‌درخشد. در واقع [ایشان در این کتاب] تمام روایات در رابطه با امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از طریق شیعه و اهل سنت را جمع‌آوری کرده است.

ایشان با اشاره به فهرستی از روایات جمع‌آوری شده، عنوان کردند: این مجموعه زحمات این مرد بزرگ است که با زحمت‌های فراوان و با بیداری‌های شب و روز توانسته است، تمام روایات را باب‌بندی کرده و مسئله را از حد تواتر بالاتر ببرد.

• تحکیم عقاید مردم رسالت امروز حوزه است

به گزارش خبرگزاری حوزه، آیت‌الله رضا استادی، عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم هم در این آیین با اشاره به عبارتی از کتاب «شفاء الصدور فی زیارة العاشور» تألیف میرزا ابوالفضل تهرانی، بیان کرد: گویا کتاب‌های آن زمان، وضعیت خوبی در تألیف نداشتند و لذا در کتاب خود، از بزرگان نقل می‌کند که تألیف و مؤلف باید چند شرط داشته باشد.

اول اینکه تکرار مکررات نباشد. دوم اینکه کتاب ناقصی را تکمیل کند. سوم اینکه مشکل دربسته و سربسته‌ای را با شرح و توضیح حل کند و چهارم هم، امور متفرقه و پراکنده را در سلسله جامع دربیاورد.

این استاد حوزه علمیه ادامه داد: مقصود این است که مؤلف باید هدفی داشته باشد. خلاصه اینکه کتاب‌هایی باید در حوزه نوشته شود که در شأن حوزه‌های علمیه و نافع و سودمند باشد؛ وگرنه مانند زمان ما تحقیقات بازاری رایج می‌شود.

وی با بیان اینکه کتاب‌هایی که نگاشته می‌شود، ولو از یک مؤلف، همه در یک سطح نیستند، گفت: از گذشته در فکر بودند که کتاب‌های بهتر و مفیدتر را معرفی کنند و راه‌هایی را نیز در این زمینه رفته‌اند؛ از جمله، کتابی را در تألیفات اول معرفی می‌کردند که از همه بهتر است؛ مانند مرحوم صدوق که کتاب‌های زیادی را تألیف کرده است؛ اما وقتی می‌خواهند تألیفات او را ذکر کنند، اول «من لایحضره الفقیه» را نام می‌برند.

عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، با بیان اینکه آیت‌الله‌العظمی صافی رحمه‌الله ظاهراً ۲۰۰ اثر دارند، گفت: از بین همه این آثار، کتاب «منتخب‌الاثر» را به‌دلیل اینکه از دیگر تألیفات بهتر است، بیشتر نام می‌برند.

وی افزود: راه دیگر این است که وقتی می‌خواهند، اسم شخص را در تراجم ببرند، او را با کتابش معرفی می‌کنند. محدث قمی کتابی دارد که نام بزرگان زیادی در آن آمده است. به حرف «ص» که می‌رسد، ۴۰ نفر را با کتاب‌هایشان معرفی کرده است؛ مانند: صاحب حدائق، صاحب جواهر و صاحب انوارالفقاهه و ...؛ این، هم عظمت کتاب و هم عظمت مؤلف کتاب را می‌رساند.

آیت‌الله استادی با اشاره به اهمیت کتاب‌هایی مانند جواهرالکلام یا حدائق، گفت: از شاخصه‌های کتاب‌هایی که آن را مهم می‌دانند، اول، داشتن انگیزه الهی است. نوع مؤلفان ما این انگیزه را دارند؛ اما این شاخصه در حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی رحمه‌الله مشهودتر بود. ایشان انگیزه‌ای جز ترویج دین و محبت اهل‌بیت علیهم‌السلام نداشتند و این، خود ارزش بزرگی است.

وی «ماندگار شدن کتاب» را، شاخصه دوم کتاب‌های بااهمیت دانست و گفت: کتاب‌های زیادی تألیف می‌شود؛ اما چقدر ماندگار شدند؟ «شرح لمعه» را ببینید، هنوز جزء درس‌های اصلی حوزه است. «معالم» هم همین‌طور. کتاب «منتخب‌الاثر» ۷۰ سال پیش نوشته شد. آیا فراموش شد؟ اگر کتابی بود که چندسال مطرح و بعد فراموش می‌شد، اهمیت آن کم بود؛ اما «منتخب‌الاثر» چندین بار تجدید چاپ شده است.

این استاد حوزه «تتبعی بودن» کتاب را شاخصه سوم یک کتاب خوب برشمرد و افزود: تتبع به دوگونه است؛ تتبع مقرون به دقت که حساب و کتاب دارد. منتخب‌الاثر، یک کتاب «تتبعی» است. کل روایات با دقت کامل و انصاف در نظر بوده است. شیخ کلینی رحمه‌الله ۲۰ سال در تنظیم و تهذیب کتاب شریف کافی کار کرده؛ به‌همین جهت خیلی مهم است. اگر در ۲۰ سال، صاحب وسائل توانسته، کتاب را به این صورت در بیاورد که قرن‌ها بماند، خیلی مهم است.

آیت‌الله استادی افزود: وقتی کتاب‌های آیت‌الله‌العظمی اراکی رحمه‌الله را چاپ می‌کردیم، به نوشته‌ای برخورد کردیم که ایشان در زمان حیات صاحب عروة، کتاب «شرح عروة» را در جوانی (۲۶ سالگی) نوشتند؛ اما در ۹۰ سالگی ایشان چاپ شد. آیت‌الله صافی گلپایگانی رحمه‌الله در ۳۰ سالگی کتاب منتخب‌الاثر را نوشتند؛ اما در این ۷۰ سال مورد توجه ایشان بوده و از جهاتی آن را تکمیل کرده‌اند.

وی با اشاره به نگارش «ارج‌نامه منتخب‌الاثر»، گفت: یکی از عظمت‌های کتاب‌های مهم این است که علما را به خود جلب کند و به شرح و حاشیه نوشتن جذب نماید.

آیت‌الله استادی، پاسخگویی به شبهات را شاخصه دیگر کتاب خوب دانست و بیان کرد: منتخب‌الاثر، شبهات مربوط به امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف و مسائل اساسی اعتقادی را به‌خوبی پاسخ داده است.

عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، «نثر خوب» را شاخصه دیگر کتاب خوب عنوان کرد و گفت: «مجمع‌البیان» چرا مهم است؟ جهات مختلفی دارد؛ از جمله اینکه از نظر ادبیات در سطح بالایی است و نثر خوبی دارد.

این استاد حوزه تصریح کرد: امروز بزرگترین وظیفه حوزه‌های علمیه، تحکیم عقاید مردم است. دشمن با عقاید مردم طرف شده و علیه آن کار می‌کند و ما باید بتوانیم، مانند حضرت آیت‌الله صافی رحمه‌الله، با قلم و گفتار و منبر اعتقادات مردم را محکم کنیم.

وی در پایان گفت: هر کس این هنر را داشته باشد که بتواند، معارف اهل‌بیت علیهم‌السلام را با بیان و استدلال خوب بیان کند، بدون اینکه دیگران را از کتاب فراری دهد، کار او خدمت به معارف اهل‌بیت علیهم‌السلام است.

گفتنی است، در پایان این مراسم، از کتاب ارج‌نامه منتخب‌الاثر رونمایی شد.

حجت‌الاسلام والمسلمین بنیادی عنوان کرد

دشمنان برای تغییر فرهنگی شهرهای مذهبی برنامه ویژه دارند

نکته مهمی که نباید از آن غافل شد، تلاش معاندان مکتب تشیع برای قداست‌زدایی از شهرهای مذهبی است که نمونه این هدف را اخیراً با دادن جایزه در یک جشنواره کذایی به فیلمی ضعیف می‌توان مشاهده کرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین بنیادی در گفت‌وگو با خبرگزاری حوزه، با اشاره به برگزاری «دهه مبارک کرامت با رویکرد معرفت‌شناسانه»، گفت: دهه کرامت از ابتکارات بسیار مبارک سال‌های اخیر است که علاوه بر تبیین فضائل، کرامات و سیره عملی اهل‌بیت نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به‌ویژه امام علی‌بن‌موسی‌الرضا و حضرت فاطمه معصومه علیهما‌السلام، فضای مهر، محبت و سرور نیز در کشور آکنده‌تر از همیشه شود؛ برکات وجود حرم اهل‌بیت علیهم‌السلام در مناطق مختلف در ارتقای معنوی و پایبندی به اصول انسانی و ارزش‌های اسلامی بر کسی پوشیده نیست که حرم‌هایشان مأمن دل‌باختگان آن انوار قدسی می‌باشد.

این استاد حوزه ادامه داد: آنچه شکوفایی بیشتری برای مجاوران و زائران ایجاد می‌کند، صفای باطن و اصلاح رفتارهای فردی و اجتماعی با تأسی به سبک زندگی معصومین علیهم‌السلام می‌باشد تا با توجه و توسل به آنان، عمران و آبادی واقعی شهرها که عبارت از جامعه متشرع و خودساخته می‌باشد، گام‌هایی که در این اراضی مقدس برداشته می‌شود، همراه با تعالی و رشد در تراز دستورها و الگوی جامعه اسلامی باشد.

• نعمت وجود بارگاه حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام محفل فهم و درک مقام زن

این استاد حوزه با بیان اینکه بانوان کشور نعمت وجود بارگاه حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام را محفل فهم و درک مقام زن بدانند، اضافه کرد: در تمام ادوار تاریخ و در میان اقوام و ملل مختلف، تعابیری به‌دور از شأن و منزلت زنان شده که گاه در مقام عمل نیز، به‌همان تفکر غلط عمل شده؛ در جهان امروز نیز همان نگاه با فریبکاری و بلکه ابزار قرار دادن زنان برای اغراض شیطانی و در سال‌های اخیر برای اغراض سیاسی به‌کار برده می‌شود.

وی بیان کرد: اینکه گاهی زنان را مهجور از هرگونه فعالیت اجتماعی می‌دانند و به یک‌باره زنان را پیش‌قراولان دگرگونی‌های اجتماعی می‌دانند، دو شیوه افراطی درباره نقش زنان در جامعه می‌باشد که هر دو در یک راستا و با هدف ستم به آنان طراحی می‌شود که اساساً در این موضوع، تفاوتی میان جاهلیت قدیم و نوین نمی‌باشد.

وی ادامه داد: بر همین اساس بهترین و کامل‌ترین رویکرد را که جامع روحیات و فطریات زنان باشد، اسلام به‌خوبی تبیین نموده و صراحتاً جایگاه زنان و نقش متوازن با آنان را در تربیت و تعالی جامعه مورد تصریح قرار می‌دهد و در بستر همین تعالیم، زنان نمونه‌ای مانند حضرت فاطمه زهرا علیهاالسلام، حضرت زینب علیهاالسلام و حضرت معصومه علیهاالسلام که علاوه بر دارا بودن شخصیت فردی جامع، تأثیر آنان در جامعه زمان خود و بعد از خود را به‌عنوان الگوی کامل معرفی می‌نماید.

• اهمیت صیانت اجتماعی از شهرهای دارای حرم اهل‌بیت علیهم‌السلام

حجت‌الاسلام والمسلمین بنیادی، با بیان اهمیت صیانت اجتماعی از شهرهایی که حرم اهل‌بیت علیهم‌السلام در آنها وجود دارد، تأکید کرد: شهرهایی که مرکز و پایتخت معنوی کشور محسوب می‌شوند، نماد بروز و ظهور فرهنگ دینی و مقیاس سنجش کمالات معنوی می‌باشند تا پایگاه‌های مذهبی کشور، الگویی برای دیگر شهرها در مباحث دینی و فرهنگی باشند. همین امر دلیل محکمی است تا مردم و مسئولان علاوه بر غنیمت شمردن زندگی و خدمت در این شهرهای مقدس، تمام تلاش خود را برای حفظ حریم مذهبی و فرهنگ اسلامی این شهرها داشته باشند.

این استاد حوزه ادامه داد: نکته مهم این است که شهرهای مقدسی مانند مشهد، قم و شیراز که صدها سال جایگاه و شاخصه‌های مذهبی خود را حفظ نموده‌اند، در تهاجم گسترده فرهنگی دشمنان در دوره کنونی با «دسیسه تغییر نگرش فرهنگی و دینی» و خطرناک‌تر از آن، افتادن در دام تعویض ارزش‌های اسلامی در سبک زیست اجتماعی با سبک‌های غربی که غالباً منحط و منحرف از ارزش‌های انسانی می‌باشند، تمام توان خود را به‌کار گرفته‌اند و سرابی از تخیلات و توهمات را از طریق فضای مجازی به زنان جامعه منتقل می‌کنند.

• دشمنان برای تغییر فرهنگی شهرهای مذهبی برنامه ویژه دارند

وی با اشاره به اینکه دشمنان برای تغییر فرهنگی شهرهای مذهبی برنامه ویژه دارند، گفت: رفتارشناسی تحرکات و تقابل‌های معاندین در فضای مجازی و فضای عینی نشانگر آن است که دشمنان مکتب و مذهب تشیع، برای تغییر ظواهر فرهنگی شهرهای مذهبی و تخریب عقائد مردمان این شهرها، توطئه و برنامه‌های مخرب را در دستورکار خود قرار داده‌اند تا جایگاه این شهرها را که به‌مثابه دژهای مستحکم ایمانی و محل جوشش برنامه‌های دینی و پایگاه نشر معارف دین می‌باشند، در افکار و انظار ساکنین و مردم سایر شهرها و ملت‌های دیگر کشورها تخریب کنند؛ از این‌رو تمام مؤمنین به‌ویژه بانوان می‌بایست در حفظ و پاسداری از حریم معنوی و فرهنگی این شهرها به‌خصوص هوشیارتر و با همت بیشتری تلاش نمایند.

• قداست‌زدایی از شهرهای مذهبی

حجت‌الاسلام والمسلمین بنیادی، بیان کرد: نکته مهمی که نباید از آن غافل شد، تلاش معاندان مکتب تشیع برای قداست‌زدایی از شهرهای مذهبی است که نمونه این هدف را اخیراً با دادن جایزه در یک جشنواره کذایی به فیلمی ضعیف می‌توان مشاهده کرد که به‌واسطه تغییر در ظواهر شهرها و اهالی آن و در فضای غلط ایجادشده، عقیده افراد را مورد تسخیر قرار دهند؛ نمونه این هدف را اخیراً با دادن جایزه در یک جشنواره کذایی به فیلمی ضعیف از نظر محتوا و بازیگری را می‌توان مشاهده کرد که نمونه بارزی از عناد مروجان فرهنگ پوچ و دروغین و مهاجمان به ارزش‌ها و مقدسات اسلامی یک ملت است.

وی ادامه داد: اینکه برخی تصور کنند این اقدام، کاری بدون برنامه و دسیسه بوده، خیالی خام است؛ چراکه گفته‌های دست‌اندرکاران این جشنواره، اذعان بر ضعیف بودن این اثر دارد؛ ولی وقتی می‌بینند که با این عمل می‌توانند، احساسات و اعتقادات یک جامعه را مورد اهداف شوم خود قرار دهند، معیارهای صوری از بین می‌رود و باطن خبیث و افکار شوم خود را نمایان می‌کنند.

• دهه مبارک کرامت با رویکرد معرفت‌شناسانه برگزار شود

حجت‌الاسلام والمسلمین بنیادی، با تأکید بر اینکه دهه مبارک کرامت، با رویکرد معرفت‌شناسانه برگزار شود، گفت: برگزاری مراسم‌های دهه کرامت یک بعد ظاهری دارد و یک بعد محتوایی و البته پرداختن به هر دوی آنها امری لازم و مناسب است؛ اما بالا بردن عیار محتوایی این مراسم‌ها و معرفی جایگاه اهل‌بیت علیهم‌السلام و توجه دادن جامعه به نقش الگویی آنان، در سعادت جامعه امری لازم‌تر است.

فرزانگان

علامه
سیدمرتضی رازی

- **تولد:** ۴۴۰ قمری
- **وفات:** ۵۳۰ قمری
- **اساتید:** شیخ طوسی / سلار دیلمی
- **شاگردان:** شیخ منتجب‌الدین رازی
- **تألیفات:** تبصرة‌العوام
- **تولد و تبار:** فقیه، متکلم، محقق برجسته و توانا و محدث بزرگوار سیدمرتضی رازی از عالمان بزرگ قرن پنجم و ششم هجری است که طبق قرائن و شواهد متعدد، در حدود ۴۴۰ قمری در بیت علم و سیادت، پای به عرصه حیات نهاده است. تاریخ و مکان دقیق تولد این دانشمند نامدار شیعی به‌درستی معلوم و مشخص نیست و احتمال اینکه وی در سال ۴۲۵ قمری در شهر ری تهران که در آن زمان شیخ‌البلاد ایران به‌شمار می‌رفت، به دنیا آمده باشد، وجود دارد. به‌گفته آیت‌الله مرعشی نجفی، نسب این سید جلیل‌القدر به امام حسین مجتبی علیه‌السلام می‌رسد و از سادات جلیل‌القدر صحیح‌النسب حسنی به‌شمار می‌آیند. نام کامل وی، صفی‌الدین ابوتراب سیدمرتضی است. نام پدر بزرگوارش حسن الداعی و نیز نام برادرش ابوالحارث سیدمجتبی است که از دانشمندان برجسته عصر خود به‌شمار می‌رفتند. میرزا محمد تنکابنی در قصص‌العلماء می‌نویسد: سیدمرتضی، برادر و پدرش او از مشاهیر فقهای زمان خود بوده‌اند.
- **استادان و مشایخ:** سیدمرتضی و سیدمجتبی رازی استادان مشترک داشته‌اند. سیدمرتضی مراحل و مراتب علمی خود را در نزد دانشوران بزرگی که همه از علمای مهم و استوانه‌های کم‌نظیر جهان تشیع بوده‌اند، پشت سر نهاده و قله‌های کمال، علم و فضیلت را فتح کردند. اسامی اساتید وی عبارتند از:

۱. شیخ طوسی

سیدمرتضی هم با واسطه و هم بی‌واسطه از او روایت می‌کند و این، نشان می‌دهد که سید باید سفری به نجف رفته و در آنجا در محضر شیخ بوده باشد.

۲. شیخ عبدالرحمن‌بن احمد خزاعی نیشابوری معروف به مفید؛

۳. شیخ ابوعبداله جعفربن محمد دوریستی؛

۴. شیخ ابوجعفر محمدبن علی‌بن قاسم مرکب (به فتح کاف)؛

۵. ابویعلی حمزه‌بن عبدالعزیز معروف به سلار دیلمی.

شاگردان و روایان

سیدمرتضی رازی که از فقیهان بزرگ عصر خویش به‌شمار می‌رفت، موفق شد در مکتب علمی خویش شخصیت‌های برجسته و نامداری را تربیت نماید و نیز سیدمرتضی از ارکان طرق نقل حدیث است و شماری از عالمان بزرگ نیز، به محضر آن فرزانه علمی راه یافته و اخذ اجازه روایی کرده‌اند که اسامی آنان در اینجا عبارتند از:

۱. منتخب‌الدین رازی قمی؛
۲. ابومحمد نجیب حسن موسوی؛
۳. شجاع‌الدین بیهقی؛
۴. شیخ حسن دوریستی؛
۵. ابن‌شهر آشوب؛
۶. ضیاءالدین راوندی.

- **آثار:** علامه سیدمرتضی رازی، در علوم و فنون مختلف مهارت داشته؛ ولی در طول تاریخ به دو جهت بیشتر شناخته شده است؛ متکلم و محدث بودن؛ تألیفات زیادی هم در این زمینه و زمینه‌های دیگر داشته است و مهم‌ترین آثار علمی این محدث عالی‌مقام عبارتند از:

۱. تبصره‌العوام فی معرفه مقالات‌الأنام: این کتاب مهم‌ترین آثار ایشان در ملل و نحل و به‌زبان فارسی به‌شمار می‌رود.

۲. الفصول‌التامه فی هدایت‌العالم (کلامی به زبان عربی)

۳. بحرالانساب که محروم شیخ آقابزرگ تهرانی آن را مهم‌ترین کتاب آثار امامیه شمرده است که در باره علم انساب و شجره‌شناسی سادات است.

- **مناظره با غزالی:** یکی از جالب‌ترین نقاط برجسته زندگی سیدمرتضی، مناظره او با امام محمد غزالی و مغلوب کردن اوست که به شیعه شدن او نیز می‌انجامد. سیدمرتضی بارها با غزالی به مناظره پرداخت و غزالی چون روحیه جدل داشت، حق را نمی‌پذیرفت تا اینکه در یکی از سفرهای حج، این دو به‌همراه اطرافیان و شاگردان با هم عازم حج بودند. غزالی از سیدمرضی تقاضا کرد که درباره عقیده امامت، مناظره‌ای داشته باشند. سیدمرتضی گفت: از مناظره هراسی ندارم؛ ولی به یک شرط با تو مناظره می‌کنم و آن اینکه تا وقتی من در حال سخن گفتن هستم، تو رشته کلام مرا نگسلی. غزالی قبول نمود و چون در منزل خاصی فرود آمدند، کسی را فرستاد تا سیدمرتضی را برای مناظره دعوت کند. سیدمرتضی هنگام مناظره بااستدالی‌های متین، حقانیت مذهب شیعه و بطلان عقاید اشعری را ثابت کرد و همین که غزالی خواست جواب او را بدهد، سیدمرتضی برخاست و از آن محفل بیرون رفت. شاگردان غزالی به او گفتند: سیدمرتضی توان مقابله با جواب‌های تو را نداشت که رفتن را بر ماندن ترجیح داد. غزالی گفت: نه اتفاقاً من جوابی جز مجادله و غوغا نداشتم و چون سیدمرتضی این مطلب را می‌دانست، از اینجا رفت. داستان این مناظره را ابوالقاسم طوسی که یکی از شاگردان غزالی است، در رساله المحاکمات خود نقل کرده است.

• رحلت

سیدمرتضی که از علمای درجه اول زمان خود بود، سرانجام در حدود سال ۵۲۴ قمری وفات یافت.

منابع: قصص‌العلماء ص ۴۱۶؛ اعیان‌الشیعه، ج ۱۱۷/۱۰ ج؛ جرعه‌ای از دریا، ج ۳۰/۱؛ گلشن ابرار ج ۲۱/۱۳-۴۱